

دراهکارهای رشد

تفکرات انتقادی

در معلمان

مقالات

آن وقته که شما می‌اندیشید تا تفکر خود را بهتر کنید، یعنی آن را روشن تر، درست‌تر و قابل توجیه تر بیان کنید.

انیس^(۱۸۵) تفکر انتقادی را به عنوان "تفکر منطقی و مستدلی" تعریف می‌کند که مرکز توجه آن تصمیم‌گیری و قضاوت درباره باورها یا اعمال است. "از نظر انیس، وقتی یک نفر کوشش می‌کند مباحثت را دقیقاً تحلیل کند، مدارک معتبری جستجو کند و به نتیجه‌گیری‌های معتبر برسد، در حال تفکر انتقادی است. از نظر وی هدف تفکر انتقادی، پژوهش افرادی است که ذهنی معتدل، خالی از غرض، عینی و متعهد به وضوح و دقت داشته باشند"^[عصره، ۱۳۸۶].

انجمن فلسفه آمریکانیز تعریف جامعی برای تفکر انتقادی به شرح زیر ارائه کرده است که شامل مؤلفه‌های عاطفی و شناختی است: "تفکر انتقادی قضاوت هدفمند و خودنظم دهنده‌ای است که به تعبیر، تحلیل، ارزیابی و استنباط و همچنین تحلیل ملاحظات موقعیتی، روش‌شناختی، ملاکی و مفهومی مبتنی است. متغیر انتقادی ایده‌آل کسی است که به صورت دائمی، کنگکار، آگاه، دقیق در قضاوت، ارزیابی کننده عینی و بدون سوگیری، متمایل به برسی مجدد، روشن‌بین در مسائل و مشکلات جدی و جستجوکننده به منظور یافتن اطلاعات مرتبط و منطقی در انتخاب معیارهای است"^[بنینگ، ۲۰۰۹: ۲۰].

ضرورت و اهمیت پژوهش تفکر انتقادی

رشدمهارت‌های تفکر انتقادی غالباً به عنوان مهم‌ترین دلیل برای توسعه آموزش و پژوهش رسمی شناخت شده است، زیرا توانایی تفکر انتقادی برای موفقیت در جهان معاصر ضروری است؛ جهانی که در آن سرعت تولید دانش جدید به سرعت در حال افزایش است

معصومه طاهری^{*}
فاطمه سادات حسینی^{*}
مروضی شعبانی^{*}

* دانشجویان کارشناس ارشد برنامه‌بریزی درسی دانشگاه علامه طباطبائی

مقدمه

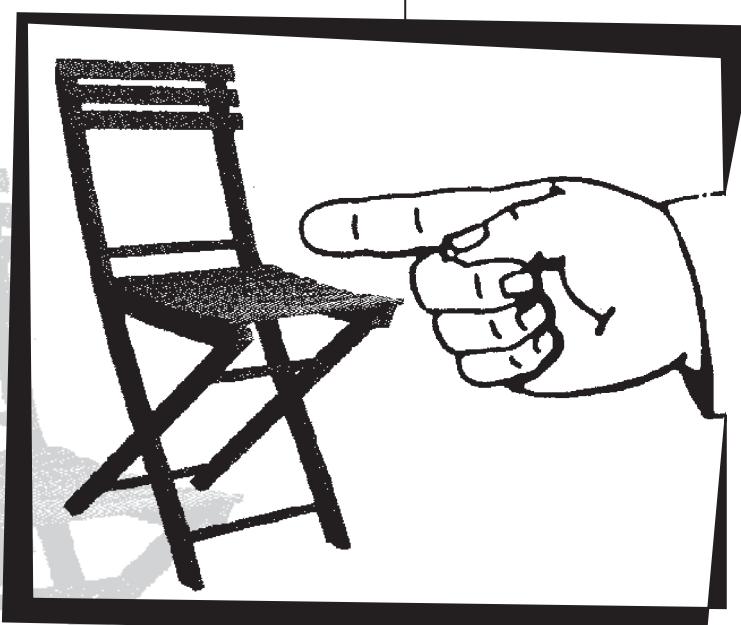
مریبان بزرگ، تفکر را مینا و اساس تعلیم و تربیت می‌دانند و رشد تفکر را هدف عدمه مؤسسات تربیتی تلقی می‌کنند. امروزه تفکر انتقادی به منزله مهارتی اساسی برای مشارکت عاقلانه در جامعه دموکراتیک شناخته شده و در دنیای مدرن تجارت، به منزله مهارتی ضروری، مورد حمایت است. تفکر انتقادی باعث می‌شود که فرد از مدارک و شواهد موجود بالاترین درک را داشته باشد و این امر او را قادر می‌سازد تا نظرات و معانی را که در درای هر چیز مهم وجود دارد، آشکار سازد. حتی در موقعیت‌های روزمره، تفکر انتقادی تفاوت واقعی میان موقفت و شکست در هر کار را آشکار می‌سازد و به موقوفت یاری می‌رساند.

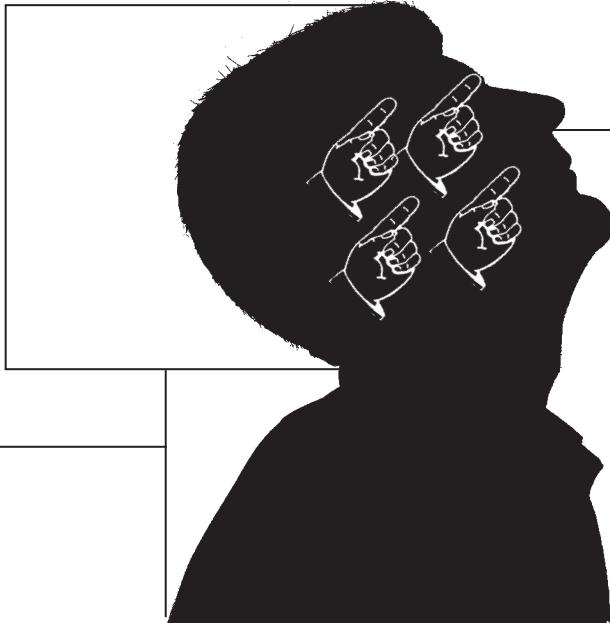
مفهوم تفکر انتقادی از نظر تاریخی به سقراط باز می‌گردد. آن هدف اساسی که همیشه از تفکر موجود بوده، پژوهش و توسعه تفکر عقلانی به منظور هدایت رفاقت بوده است. گوبلد^(۱۸۴) در تحلیلی از هدف‌های آموزشی، دریافت که هدف فوق، یعنی "پژوهش و توسعه تفکر عقلانی" یکی از اهداف مورد قبول اکثر دولت‌ها و نظامهای آموزشی است و دليل آن ضرورت وجود تفکر انتقادی برای شهر و دنیا جامعه دموکراتیک است^[یارمحمدیان، ۱۳۸۴: ۱].

تعريف تفکر انتقادی

واژه انگلیسی Critical (انتقادی) از واژه یونانی Kritikos (قضاوت) منشأ می‌گیرد [دو بونو، ۱۳۸۴: ۲۲]. ریچارد پاول، یکی از کارشناسان طراز اول تفکر انتقادی، آن را این گونه تعریف می‌کند: «هنر اندیشیدن درباره تفکر.

کلید واژه‌ها:
تفکر انتقادی، دوره‌های ضمن
خدمت معلمان

معی توانند مستقل فکر کنند

- قادرند مشکلات را شناسایی کنند، اطلاعات مربوط را جمع آوری و تجزیه تحلیل کنند و نتیجه بگیرند.
- می توانند بدون تکیه کردن به نظرات و ایده های دیگران فکر کنند و تصمیم بگیرند [بن، ۲۰۰۱].

لزوم توجه به تفکر انتقادی توسط معلمان

همگان می دانیم که یکی از ارکان اساسی رشد و توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشورها، آموزش و پرورش (تعلیم و تربیت) است و تمامی صاحب نظران عقیده دارند که اگر در پیاده کردن نظام صحیح آموزشی و پرورشی موفق باشند، بر سیاری از مشکلات و معضلات فایق آمده و جامعه خود را به سوی پیشرفت و ترقی در بسیاری از زمینه های سوق خواهند داد. این موضوع در جامعه اسلامی مستلزم برنامه ریزی های دقیق و علمی است و آن چه در این میان، چه در مراحل برنامه ریزی و چه در مراحل اجرا، به صورت شخص نمود پیدامی کند، وجود و ماهیت معلمانی است که در برنامه ریزی و بروز اجرای برنامه های آموزشی، نقشی اساسی ایفا کنند.

معلمانی که به تفکر انتقادی مجهز باشند، با فراهم سازی زمینه برای دقت نظر و بررسی اعمال نظر خود و دیگران، موجبات رشد شناختی داشت آموختن اش را، و با بهینه سازی و افزایش تعاملات، زمینه رشد اجتماعی آنان را، و نیز با رشد احترام به نظرات گوناگون و اعمال دیگران و افزایش جو فرهیختگی، زمینه توسعه و رشد علمی شان را بهمیامی سازند.

گزارش یونسکو

به منظور روشن شدن اهمیت نقش معلمان در پرورش تفکر انتقادی دانش آموزان، گزارش یونسکو را در زمینه رسالت و هدف غایی آموزش و پرورش می آوریم:

یونسکو در گزارش ۱۸ ماهه ۱۹۷۲ کمیسیون بین المللی توسعه تعلیم و تربیت، هدف غایی و اصلی آموزش و پرورش، هدف پرورش را چنین تعریف کرده است: در رسالت آموزش و پرورش، هدف پرورش انسان پرسش جویی است که می خواهد از قیدهای بی شمار و گوناگون وجود خود را گردد، راه تکامل همه جانبه خود را هموار سازد و بارموز موفقیت فردی و اجتماعی خود و دنیای متغیری که در آن زندگی می کند، تا آن جا که ممکن است، آشنا شود. در این بین

[مارین هالپرن، ۲۰۱۰] بدیهی است که اهمیت و نقش نقادی در زندگی انسان و حل مشکلات شخصی و جمیعی دارای جایگاه ویژه ای است. افرادی که تفکر انتقادی در آنان پرورش یابد، قادر به تحلیل، ارزیابی و قضاؤت در مورد امور خواهند بود و بهتر مسائل فردی و شخصی را در زندگی خود حل خواهند کرد. کاربرخی از فیلسوفان تعلیم و تربیت، نشانگر توجه به ضرورت تفکر انتقادی است. تفکر نقادت‌هاییک گزینه تربیتی نیست، بلکه بیشتر یک بخش ضروری از تربیت است.

به طور کلی در ضرورت و اهمیت تفکر انتقادی به موارد زیر می توان اشاره کرد:

۱. تفکر انتقادی یکی از ابعاد وجودی انسان است و پرورش آن سبب رشد آدمی می شود.

۲. تفکر انتقادی با ویژگی های عقلانی انسان مانند کنجکاوی و ترقی طلبی منطبق است.

۳. تفکر انتقادی با ویژگی های عصر فراصنعتی و تغییر و تحول فراینده آن مناسب است.

۴. تفکر انتقادی از اهداف اساسی تعلیم و تربیت برگرفته شده است [ملکی و حبیبی پور، ۱۳۸۵].

نظام آموزشی وظیفه دارد پژوهندگان مجهر به تفکر انتقادی را تربیت کند که بتوانند از میان اینها اطلاعات بازیابی شده، اطلاعات مفید را تشخیص دهند تا با استفاده از منابع معتبر، بر اعتبار فعالیت های تحقیقاتی خوش بیفزایند. البته آموزش این مهارت ها، در گرو برنامه ریزی اصولی و مناسب است و تربیت چنین افرادی مستلزم آن است که ابتدا مریضان و استادان، خود به مهارت های ارزیابی و قدرت تفکر انتقادی مجهز باشند [مون، ۲۰۰۹].

ویژگی های تفکر انتقادی

ریچارد پل و لین dallard در خصوص ویژگی های تفکر انتقادی به این موارد اشاره می کنند:

- پیشرفت در تفکر انتقادی مثل پیشرفت در بسکتبال، نواختن موسیقی و... است و غیر ممکن است که بدون تعهد آگاهانه، یادگیری و پیشرفتی در این زمینه حاصل شود.

- پیشرفت در تفکر انتقادی نوعی فرایند تدریجی است که شامل سعی و کوشش و کار سخت است.

- اعتماد به نفس فرد در تفکرات خود، نشانه تفکر انتقادی نیست، همان طور که نمره بالا در تست هوش، نشانه نابغه بودن نیست.

- تفکر انتقادی نیازمند تمرین مرحله ای در یک دوره زمانی گسترده است.

بنابراین، افرادی که دارای تفکر انتقادی هستند، ویژگی های زیر را دارند:

- درباره عقاید جدید فکر می کنند.

- در بی کسب اطلاعات بیشتر هستند.

- اطلاعات اشان را از منابع معتبر به دست می آورند.

- سؤال دارند و از سؤال کردن نمی ترسند.

- سعی می کنند بین اطلاعاتی که دارند ارتباط برقرار کنند.

- واقعیت را ز عقیده شخصی جدا می کنند.

- درباره حرف دیگران را بفهمند و حرفشان را به دیگران

- سعی می کنند حرف دیگران را بفهمند و حرفشان را به دیگران بفهمند.

- بر اساس اطلاعات قضاؤت می کنند.

پوران سلاجقه
(۱۳۴۷)

علم نئمنه کشوری، کرمان، ایران
وی در روستای تنرج رابر (از توابع سریجان) متولد شده و در مدرک فوکی پیلیم علم اجتماعی از مرکز تربیت معلم الزهرا در شهرستان سریجان دریافت کرده است. همکنون در شهر ابریز به عنوان مدحت اشتغالدار و بیشترین سالاهای خدمت خود را در مدرسه شهنشاهی سرتاسر ایران تدریس کرده است. خالمندانه سلاجقه علاقه های پژوهشی قوی دارد از این رو، با پژوهش برای تعلیم تربیت بخدمت کاری و دریافت مینه موقوفیت هایی نزدیک است. از آن جمله است:

- کسب رتبه برتر استان در مسابقات اینترا شهه رات (۸۵)
- کسب مقام اول مسابقات معلم پژوهندگان (۸۶)
- مقاله نویسی در مسابقات سلام بر خوب نشید (۸۷)
- مقاله نویسی در مسابقات سلام بر رحمت الله (۸۷)

زهرا پیش‌بین

(۱۳۴۲)

معلم نمونه کشوری. کرمان.
سیرجان
متولد زیدآباد شهر سیرجان و
دارای دروس کارشناسی ارشد
مدیریت آموزشی از مرکز
مدیریت دولتی کرمان است.
از سال ۱۳۶۱ تاکنون در
مشاگل آموزشیار، آموزگار،
دبیر، مدیر و علوی مدرسہ
در شهرستان سیرجان خدمت
کرده است. خانم پیش‌بین در
دو زمینه آموزشی و پژوهشی
فعال بوده است. تدریس در
دوره‌های کارآفرینی و ضمن
خدمت فرهنگستان، مدرس
آموزش خانواده، آموزش قرآن
و آموزش رایانه و اینترنت،
انجام پژوهش در زمینه دلایل
افت تحصیلی در درس زبان
انگلیسی و طرح‌های پژوهشی
دیگر، از کارهای اوست.

آموزش و پرورش به او اجازه می‌دهد تا دنیارا روشن تر و آگاهانه تر
بینند [صفوی، ۱۳۸۴: ۱۵].

• وظیفه خطیبربرنامه درسی معلوب در مراکز تربیت معلم، باید ایجاد و تقویت تفکران تقادی در معلمان باشد. همچنین تقویت این باور که تفکر انتقادی در معلم مطلوب در مراکز تربیت معلم، باید ایجاد و تقویت تفکر انتقادی در معلمان باشد. همچنین تقویت این باور که تفکر انتقادی تفکر ایجادگر آن نیست، بلکه می‌تواند به عنوان خط ممیزی برای تفکیک اطلاعات سطحی و نادرست از اطلاعات عمیق و درست، راهگشا باشد. باید دانست که تولید علم در خلاصه انجام نمی‌گیرد، لذا از آن جا که معلم‌ها بی‌هیچ شک و شباهی ستون اصلی آموزش و پرورش هستند، برای رشد و بالندگی و افزایش تولیدات علمی در کشور، باید ایشان را به این دانش کاربردی مجذوب کنیم. اگر معلمان به سلاح تفکر، بویژه تفکر نقاد، مجذوب باشند، موجب ارتقای یادگیری دانش آموزان و بالطبع ارتقای تعلیم و تربیت خواهد شد و به همین دلیل، مسئولیت اصلی بر عهده برنامه‌ریزان در مراکز تربیت معلم است.

تفکر انتقادی و برنامه درسی

- برگزاری سمینارهایی برای معلمان در طول سال‌های خدمت به منظور رشد مهارت‌های تفکر انتقادی در آنان (کاری که در بسیاری از کشورهای دنیا مانند آمریکا انجام می‌گیرد). این روش (سمینار آموزشی)، یک روش ساده ولی اثربخش برای بهبود آموزش تفکر انتقادی را به اینداشت.
- برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای معلمان به منظور توضیح ماهیت نگرش‌های خود از تفکر انتقادی.
- فراهم‌سازی محیط و فضای حمایتی، طوری که در آن همکاران (معلمان) یکدیگر را به ایجاد راهبردهایی جدید برای آموزش تفکر انتقادی تشویق کنند و حس مسئولیت برای انجام این راهبرد ایجاد شود.
- برگزاری آموزش‌های پیش و ضمن خدمت کلیه معلمان در مقاطع تحصیلی گوناگون برای آشنایی با روش تفکر انتقادی.
- فعلیت‌های آموزشی ضمن خدمت و فعلیت‌های آموزشی طولانی مدت، تا معلمان فرست زمانی و تمرين کافی برای پرورش مهارت‌های تفکر انتقادی داشته باشند.
- توجه به تجربیات کشورهای دیگر در زمینه توسعه تفکر انتقادی در محیط‌های تربیتی.
- توجه به ساختار دانش به جای یادآوری و بازیابی مجدد دانش.
- اصلاح روش‌های آموزش متدالو با هدف گذاری در راستای رشد و توسعه تفکر معلمان.
- تنظیم برنامه زمانی کلاسی به گونه‌ای که معلم وقت کافی برای اجرا و پیاده‌سازی روش‌های تدریس متناسب با این سیک تفکر در کلاس را داشته باشد.
- آموزش و آشناسختن روش‌های ارزش‌یابی نوین و متناسب با این سیک تفکر به معلمان.
- تدوین و تدریس واحدی تحت عنوان تفکر یا مهارت‌های تفکر در مراکز تربیت معلم و سایر محیط‌های آموزشی مرتبط با علوم تربیتی.
- برگزاری دوره‌های سراسری آموزش از راه دور برای آموزش تفکر انتقادی در معلمان کشور.
- نوشتent کتاب‌های درسی گوناگون تحصیلی براساس شخص‌های تفکر انتقادی.
- تدوین و بازنگری کتاب‌های راهنمای معلم در جهت ایجاد و تقویت روش‌های تدریس نوین برای تفکر انتقادی [ولکات و همکاران، ۲۰۰۲].

پی‌نوشت

1. Ennis
2. Critical thinking skills
3. Marin.Halpern

منابع

- فهرست منابع در فهرست مجله موجود است.